

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**Making development work.
Een empirische studie naar de pro's en con's van de Belgische Technische
Coöperatie in Kisenso**

Beleidsrapport

aantal woorden: 11984

ANNELIES SMETS

MASTERPROEF POLITIEKE WETENSCHAPPEN
afstudeerrichting INTERNATIONALE POLITIEK

PROMOTOR: PROF. DR. VLASSENROOT

COMMISSARIS: LIC. LECOUTERE

COMMISSARIS: LIC. NASRA

ACADEMIEJAAR 2008 - 2009

Inzagerecht in de masterproef (*)

Ondergetekende,
geeft hierbij toelating / geen toelating (**) aan derden, nietbehorend tot de examencommissie, om zijn/haar (**) proefschrift in te zien.

Datum en handtekening

.....

.....

Deze toelating geeft aan derden tevens het recht om delen uit de scriptie/ masterproef te reproduceren of te citeren, uiteraard mits correcte bronvermelding.

1. Inhoudstafel

1. INHOUDSTAFEL	3
2. EXECUTIVE SUMMARY	4
3. INLEIDING	5
4. DE GESTELDE OBJECTIEVEN	6
5. THEORETISCHE ACHTERGROND	6
<i>Governance: het concept</i>	6
<i>De ‘technische’ visie</i>	7
<i>De ‘maatschappij georiënteerde’ visie</i>	8
<i>Governance: de conclusie</i>	9
6. METHODOLOGIE	9
<i>Rapid Rural Appraisal</i>	9
<i>De vier fasen</i>	9
<i>Moelijkheden tijdens het onderzoek</i>	12
7. RESULTATEN	12
7.1 BESCHRIJVING VAN DE SITE:	12
7.1.1 <i>De geografische omgeving</i>	12
7.1.2 <i>De institutionele omgeving</i>	15
7.1.3 <i>De sociologische omgeving</i>	19
7.2 IMPLEMENTATIE VAN DE GOVERNANCE AGENDA.....	22
7.2.1 <i>De staatscentrische methode</i>	23
7.2.2 <i>Steun aan Niet-gouvernementele organisaties</i>	23
7.2.3 <i>Community-Driven Development</i>	25
7.3 POTENTIËLE MACRO-ECONOMISCHE PROBLEMEN	28
8. CONCLUSIES	29
9. AANBEVELINGEN	30
10. REFERENTIES	31
11. APPENDIX	34
12. AFKORTINGEN	44

2. Executive summary

Kisenso, één van de armste wijken van Kinshasa (DRC), wordt ernstig bedreigd door bodemerosie en overstromingen. Aangezien de situatie levensbedreigend is worden deze overstromingen en erosie sinds acht jaar gestabiliseerd door de Belgische Technische Coöperatie (BTC). Tegen december van dit jaar zal de BTC haar programma PAIDECO in Kinshasa beëindigen.

Deze haalbaarheidsstudie heeft tot doel na te gaan of Kisenso alleen verder kan zonder externe hulp. Via de methode van ‘rapid rural appraisal’ worden een aantal conclusies getrokken met betrekking tot deze gemeente. Bovendien worden er enkele enkele aanbevelingen gedaan die vooral voor andere actieve PAIDECO programma’s nuttig kunnen zijn maar ook voor de internationale donorgemeenschap en de nationale overheid van de Democratische Republiek Congo.

Het systeem van maandelijks bijdragen door de ‘riverains’ om wegenwerkers te betalen die in kunnen staan voor het nazicht en onderhoud van de erosie en overstromingen is mogelijk.

De strijd tegen dit ecologische verschijnsel is, wegens de moeilijke geografische ligging en het uitblijven van een stedelijke planning, letterlijk van levensbelang voor de bevolking die de noodzaak zal begrijpen om maandelijks een bijdrage te betalen.

Wel moet de bevolking eerst gevormd worden zodat zij de draagwijdte van een dergelijk systeem zelf kunnen inschatten. Verschillende actoren komen in aanmerking om deze vorming te geven.

Elke samenleving heeft een aantal leidersfiguren die een zekere legitimiteit genieten. In Kisenso zijn deze autoriteiten gevormd door PAIDECO zodat ze over de nodige kennis beschikken met betrekking tot erosie en overstromingen. Ze zijn zich bewust van de noodzaak om iets te ondernemen als BTC er niet meer is en verklaren dit ook te zullen doen.

Toch is het raadzaam dat de BTC eerst vertrekt vooraleer er een dergelijk systeem tot stand komt. Op die manier kunnen de lokale leiders hun positie in de maatschappij herwinnen en kunnen diegenen die echt de motivatie hebben om iets aan de problemen te doen dit ook effectief doen. Zo zullen er geen problemen ontstaan met leidersfiguren die enkel en alleen op hun plaats zitten in een lokale raad of een NGO, om zichzelf te verrijken.

Aan de internationale donoren wordt de raad gegeven om de methoden om ‘good local governance’ te herbekijken. Zowel de ondersteuning van NGO’s als de Community Driven development zijn zaken die aan herziening toe zijn. Er bestaat namelijk een gevaar dat de werking van deze organen de arme bevolking niet ten goede komt. De lokale raden en NGO’s bestaan in Kisenso vaak alleen dankzij de

financiële steun van de BTC. Dit heeft als consequentie dat met het beëindigen van het programma PAIDECO er heel wat leden van deze lokale raden en heel wat NGO's zullen verdwijnen.

Daarnaast is het van essentieel belang dat de donor en in casu specifiek de BTC, de nationale overheid beter informeert over haar ontwikkelingsprogramma. Momenteel is die onvoldoende op de hoogte van het programma waardoor PAIDECO niet is opgenomen in de nationale fiscale planning.

Bovendien zou meer informatie ertoe leiden dat men op nationaal niveau de ontwikkelingshulp beter kan coördineren.

Een laatste aanbeveling is voor de nationale overheid van Kinshasa en betreft het aanleggen van een weg van Matete tot in Kisenso. Deze is absoluut noodzakelijk voor de ontwikkeling van de gemeente. Zonder die route kan men zich niet ontwikkelen.

3. Inleiding

Kisenso, een erg achtergestelde gemeente die deel uitmaakt van de provincie Kinshasa (DRC), wordt ernstig bedreigd. Erosies en overstromingen zijn er de oorzaak van heel wat problemen en ellende. Kan deze ecologische tijdbom, ontijdend worden zonder externe hulp?

In december 2009 zal de Belgische Technische Coöperatie (BTC) na acht jaar actieve hulp haar programma beëindigen en zich terugtrekken uit Kinshasa. De vele jaren ontwikkelingshulp hebben geleid tot een 'stabilisatie' van de erosies.

In de huidige situatie heeft de BTC met haar 'programme d'appui aux initiatives de développement communautaire Kinshasa' (PAIDECO KIN¹) als doel het lokale bestuursapparaat te verstevigen om de levensomstandigheden van de inwoners van Kisenso op een duurzame wijze te verbeteren. Zij probeert deze doelstelling onder andere te bewerkstelligen door de capaciteit van de lokale actoren te versterken. Dit om op een autonome manier het hoofd te kunnen bieden aan levensbedreigende situaties zoals bodemerosie en overstroming (BTC, DTF, 27)

Deze studie is een haalbaarheidsstudie in opdracht van PAIDECO die wil nagaan of het mogelijk is om een systeem op touw te zetten waarin de inwoners van Kisenso een periodieke bijdrage leveren om de erosie en overstromingen te bestrijden. Om een antwoord op deze vraag te vinden wordt beroep gedaan op de methode van Rapid Rural Appraisal (RRA). Er wordt gebruik gemaakt van

¹ BTC heeft naast PAIDECO KIN nog andere programma's lopen met betrekking tot gemeenschapontwikkeling. Andere projecten zijn PAIDECO KOC, PAIDECO KIKWIT, PAIDECO KAMINA,... In dit rapport zal ik echter spreken over PAIDECO in plaats van over PAIDECO KIN. Dit om de lezer niet nodeloos te belasten met lange acroniemen.

semigestructureerde enquêtes in combinatie met beleidsrapporten en wetenschappelijke artikels uit de politieke en ecologische wetenschappen.

4. De gestelde objectieven

Het objectief is een haalbaarheidsstudie waarin wordt nagegaan of de burgers van Kisenso in staat zijn om zelf, zonder PAIDECO, te strijden tegen de verwoestende erosie en overstromingen die de ontwikkeling van de gemeente in de weg staan.

De vragen die gesteld worden zijn:

Wat is de invloed van PAIDECO? Kan Kisenso zonder PAIDECO functioneren? Zijn de inwoners bereid om een bijdrage (soort van belasting) te betalen om wegenwerkers aan te stellen die de erosies kunnen stabiliseren? Zo ja, betalen de inwoners hun bijdrage in geld of in natura? Willen zij per week, per maand, per trimester betalen? Wie zal het geld beheren? Hoe kan men misbruiken voorkomen? Hebben de verschillende actoren belang bij een dergelijk systeem?

Het doel is na te gaan of een dergelijk systeem sociaal, technisch, financieel en organisatorisch mogelijk is. Dit gebeurt in opdracht van PAIDECO KIN en dient evenwel als proefschrift voor mijn master in de politieke wetenschappen optie derde wereld.

5. Theoretische achtergrond

Governance: het concept

Het concept 'governance' is sinds een twintigtal jaar een buzzwoord in het ontwikkelingsdenken. Toch is het begrip doorheen de jaren erg geëvolueerd.

Het 'governance' denken vond zijn ingang in de post-Koude Oorlogse debatten - in de westerse academische wereld - over de ontwikkeling van wat men toen de derde wereld noemde. In de nasleep van 9/11 komt governance vervolgens opnieuw op de internationale agenda. Nu wordt het echter gezien als een belangrijke component van 'global security'. Daar waar 'zwakke' of 'gefaalde' staten voorheen gezien werden als een probleem van nationaal belang, ging men deze nu bekijken als een bedreiging voor de internationale orde. Het is dan ook vanaf de aanslagen op de 'twin towers' dat de internationale gemeenschap een steeds sterkere nadruk begint te leggen op de promotie van 'good governance' (Gobyn 2006, 1).

Hoewel het concept steeds populairder wordt omstreeks 2001, is het niet ingebed in een duidelijk omljnd en wel gedefinieerd kader (Gobyn 2006, 2).

Er zijn in het ontwikkelingsdiscours twee overheersende en tegelijk ook tegengestelde definities. Enerzijds is er de meer technische, beleidsgeoriënteerde definitie van governance. Anderzijds is er de kijk op governance die meer maatschappij georiënteerd is en die vooral in de academische wereld erg populair is. (Mosse 2004, 641; Gobyn 2006, 2)

De ‘technische’ visie

Zij die de eerder technische, instrumentele definitie hanteren, stellen zich de vraag hoe men beleid kan implementeren en hoe men programma's naar de praktijk kan omzetten (Mosse 2004, 641)

De Wereldbank biedt een erg invloedrijke definitie die door verscheidene ontwikkelingsagentschappen gevolgd wordt: *'The manner in which power is exercised in the management of a country's economic and social resources for development.'* De definitie bestaat vervolgens uit drie onderscheiden aspecten: *I) The form of the political regime* (bij voorkeur democratie); *II) the process by which authority is exercised in the management of a country's economic and social resources* (good governance); *and III) the capacity of a government to design, formulate and implement policies and discharge functions* (Gobyn 2006, 2).

Geconfronteerd met de problematische natuur van vele governance systemen wordt governance beschouwd als leidraad voor vele donoren (Gobyn 2006, 2).

De Wereldbank beveelt een aantal algemene instrumenten aan die leiden tot het bevorderen van 'good governance', waaronder participatie, decentralisatie, transparantie, inclusie, effectiviteit en efficiëntie (Gobyn 2006, 3).

De Belgische Technische Coöperatie volgt in grote mate de visie van de Wereldbank². In het technisch en financieel dossier van PAIDECO wordt, soms expliciet soms impliciet, melding gemaakt van andere, niet bij naamgenoemde, bi- en multilaterale donoren waarop het programma PAIDECO wordt afgestemd.

Het globale doel van het programma PAIDECO KIN van de BTC wordt als volgt omschreven: *'Contribuer à la reconstruction économique, sociale et institutionnelle de la ville de Kinshasa.'*

In het kader van dit globaal objectief heeft men een specifiek doel voor ogen namelijk: *'améliorer durablement les conditions de vie des populations à travers la promotion d'une bonne gouvernance locale dans les communes de Kisenso et de Kimbanseke.'* (BTC, DTF, 26).

² Dit werd mondeling verklaard door Paul Cartier (attaché ontwikkelingssamenwerking) en Hervé Corbel (verantwoordelijke van het programma PAIDECO, BTC).

Om deze globale en specifieke doelen te realiseren hanteert de BTC dezelfde methoden als de Wereldbank. Ook hier blijkt participatie het redmiddel te zijn, wordt decentralisatie naar voor geschoven, is transparantie een noodzaak en baseert men zich op inclusie, effectiviteit en efficiëntie (BTC, DTF, 27-40).

De technische beleidsgeoriënteerde visie wordt door de donorgemeenschap met andere woorden gebruikt in een poging om bepaalde positieve resultaten te bewerkstelligen voor de ontwikkeling van een land, stad, dorp, wijk. *'It is in general a highly technical and institution-oriented approach towards governance that owes more to public administration and management than it does to political theory'* (Gobyn 2006, 3)

De 'maatschappij georiënteerde' visie

De eerder academische visie op governance is een maatschappijgeoriënteerde invulling van het concept. Het is een antwoord, van een groeiend aantal academici, op de hiervoor omschreven technische invulling.

Governance gaat over hoe macht en autoriteit in een welbepaalde maatschappelijke context worden gestructureerd. Verscheidene academici zoals Migdal, Evans, Skocpol beschrijven een proces dat niet past in het standaard model van de staat. Zij stellen dat men verder moet kijken dan de Weberiaanse visie waar de staat de centrale actor is van een maatschappelijk systeem (Gobyn 2006, 3).

De staat is maar één actor in een erg verscheiden geheel van actoren die allen op hun eigen manier invloed uitoefenen op de maatschappij. Deze verschillende actoren zijn vaak in een actieve strijd verwickeld voor controle over de bevolking (Gobyn 2006, 1).

Ook op lokaal niveau zijn een heleboel informele structuren die maken dat een maatschappij kan overleven, zelfs op plaatsen waar het bestuursapparaat zwak is of misschien zelfs helemaal afwezig (Gobyn 2006, 3).

Het zijn vaak deze vormen van informeel bestuur die vergeten worden door donoren. Deze zijn echter van groot belang wil men een doeltreffend beleid voeren om armoede tegen te gaan.

Armoede is een gevolg van ontbering. Het gaat niet alleen over een gebrek aan basisnoden zoals voeding, onderdak en kleding. Het gaat ook om *'being vulnerable, voiceless and powerless'* (Marysse & Palmans 2003, 10)

Governance: de conclusie

Als conclusie zou men kunnen stellen dat het concept “governance”, de laatste twintig jaar, een hele evolutie heeft doorgemaakt. Actueel zijn er twee overheersende definities over Governance. Enerzijds is er de eerder technische, beleidsgeoriënteerde definitie. Hierbij wordt governance gezien als een rationeel, probleemoplossend concept om tot ontwikkeling te komen. Dit in tegenstelling tot de ‘academische’ visie waar machtsverhoudingen niet genegeerd mogen worden.

6. Methodologie

Rapid Rural Appraisal

Tijdens de studie werd gebruik gemaakt van de methode van Rapid Rural Appraisal (RRA). Via de RRA tracht men naast de gezagsdragers van de maatschappij ook de minder machtigen te horen. Deze onderzoekstechniek tracht het bestaande machtsonevenwicht tussen de interviewer en de geïnterviewde zo klein mogelijk te maken. Anderzijds probeert deze techniek ook het machtsonevenwicht binnen een gemeenschap zo klein mogelijk te houden. Dit omdat een ondervraagde gemeenschap nooit homogeen is. Ook tijdens interviews zullen tussen de verschillende deelnemers machtsverschillen opduiken (Van der Riet & Boettiger 2009, 6).

De RRA is een uitdrukking voor participatief onderzoek waarin semigestructureerde enquêtes en observatie worden beschouwd als belangrijke technieken tijdens het veldwerk (Chambers 1994, 959). Een voorbeeld van een enquête is terug te vinden in de appendix (zie: A2.entretien individuels et en groups). De vragenlijst is slechts een hulpmiddel die voldoende ruim geïnterpreteerd werd alleen maar gehanteerd werd om de geïnterviewde de kans te geven zijn verhaal te vertellen.

De RRA methode maakt naast het veldwerk ook gebruik van secundaire bronnen zoals boeken, rapporten, beleidsdocumenten en artikels (Chambers 1994, 953). ‘Governance in post conflict settings’, een werkstuk van Winne Gobyin was van groot nut om een beter begrip te krijgen van het concept ‘governance’. Daarnaast was het technisch en financieel dossier van PAIDECO erg waardevol en nuttig om de werking van PAIDECO beter te begrijpen.

De vier fasen

De eerste fase bestond uit het opstellen van een bibliografie en het verwerken van informatie met betrekking tot ‘local governance’ en de gemeente Kisenso.

In de tweede fase kwam het echte veldwerk. In deze fase werden de verschillende wijken bezocht. Dit om de geografische en demografische specificiteiten, onder andere beschreven door Nzuzi in “Kinshasa ville et environnement” beter te situeren. Ook de institutionele en sociale leefomgeving³ kon na een eerste bezoek on the field beter gekaderd worden. Het laten rondleiden door mensen uit Kisenso behoort eveneens tot de methode van RRA. Het doel van deze rondleiding is: *‘to observe and identify practices, problems, opportunities and solutions related to the research issue (...) The researchers adopt the role of learners as the ‘expert’ researcher participants guide the direction of the walk and inform the researcher about their environment’* (Van der Riet & Boettiger 2009, 10).

Vervolgens werd in deze tweede fase de uiteindelijke schaal van het onderzoek bepaald. *‘In a PR process, community members and researchers, together with specialists, meet to identify the research problem* (Van der Riet & Boettiger 2009, 5) Na contact met de burgemeester en in samenspraak met PAIDECO werden de problemen in kaart gebracht en de verschillende partijen die met de problematiek te maken hebben werden bepaald.

De haalbaarheidsstudie werd gesitueerd in vier wijken van de gemeente Kisenso namelijk: Amba, Kumbu, Ngomba en 17 mai. Deze vier wijken werden in overleg met PAIDECO als pilootonderzoeksproject gekozen omdat deze bijzonder getroffen worden door overstromingen en erosie.

In de derde fase werden in de genoemde wijken semigestructureerde enquêtes afgenomen bij de inwoners. In totaal werden er 60 inwoners individueel ondervraagd (15 individuele interviews per wijk) en 130 personen werden in groep ondervraagd. De groepsinterviews bestonden uit een aantal variërend tussen minimum 4 en maximum 41 deelnemers. De uitslag van de interviews is schematisch terug te vinden in de appendix (zie: A2 en A3).

De resultaten zijn gezien het kleine aantal niet absoluut, wel wijzen ze op bepaalde trends die verder uitgebreid besproken zullen worden.

Bij de RRA methode worden groepsinterviews aanbevolen omdat deze minder intimiderend zouden overkomen op de participant, dan individuele interviews (Van der Riet & Boettiger 2004, 4).

Hoewel er in de RRA methode zeer weinig tot geen ruimte is voor individuele interviews werden deze toch in het onderzoek opgenomen om zo verdiepende vragen te kunnen stellen en om observatie mogelijk te maken. Dit in navolging van de Sardin: *‘Il suppose toujours, après la phase collective, une phase individuelle d’enquête approfondie et d’observation participant’* (2003, 20).

³ Voor een beter begrip te krijgen op de sociologische specificiteiten rekende ik op verschillende werken. Ik deed onder andere beroep op Kabuta, Marysse & Palmans, Mumengi, en op een document van de PNUD.

Er werd tijdens de interviews steeds gestreefd naar een evenwicht tussen man en vrouw, jong en oud en de locatie waar de mensen woonden. Bij deze laatste werd gebruik gemaakt van de RRA techniek 'analysis of difference'. Dit houdt in dat een groep wordt gevraagd waarom een andere groep anders is en vice versa (Chambers 1994, 960). Mensen die lager gelegen woonden werden bijvoorbeeld gevraagd wat de impact van de woonplaats juist was vermits de mensen die in een hoger gelegen gebied wonen zich duidelijk anders gedroegen met betrekking tot het bestrijden van erosies dan diegenen die bovenaan wonen.

In een vierde etappe werden er interviews afgenomen bij een aantal 'specifiek' geïdentificeerde actoren. Deze groepen werden gezien als 'virtuele groepen'. Hiermee wordt bedoeld dat die actoren niet vast zitten in één welbepaalde groep maar evenzeer in andere sociale categorieën geplaatst kunnen worden. Een lid van een NGO vertegenwoordigt buiten zijn rol als lid van die NGO op andere momenten nog andere sociale rollen bijvoorbeeld de rol van huisvader of van verkoper.

Toch zullen deze virtuele groepen gebruikt worden in de veronderstelling dat de verschillende individuen die in dezelfde positie verkeren, mogelijk op dezelfde manier gaan reageren met betrekking tot een gegeven probleem (de Sardan 2003, 25).

Bovendien laat dit een confrontatie van verschillende gedachten toe en maakt het dat men samen constructief naar mogelijkheden kan zoeken om het systeem zo haalbaar mogelijk te maken. *'L'enquête collective permet, à certain conditions, une confrontation des interprétations de terrain, une plus grande explication des problématiques, une triangulation mieux assurée, une meilleure prise en compte des contre-exemples, une grande vigilance dans la rigueur empirique'* (de Sardan 2003, 20).

De specifieke groepen zijn:

- een groepsgesprek met vier hoofden van lokale NGO's die in samenwerking met PAIDECO strijden tegen bodemerosie en overstromingen.
- een groepsgesprek met vier notabelen van de onderzochte wijken.
- een groepsgesprek met vier verantwoordelijken van een kerk in de verschillende onderzochte wijken. Het ging om twee verantwoordelijken van een katholieke kerk, 1 verantwoordelijke van een nieuwe kerk en één verantwoordelijke van een protestantse kerk.
- een groepsgesprek met dertien ambtenaren van de gemeente Kisenso.
- een groepsgesprek met de vier wijkleiders.

Moeilijkheden tijdens het onderzoek

Het onderzoek ging niet altijd even vlot. Vooral het feit dat ik een Belgische studente ben, zorgde wel eens voor moeilijkheden. Soms werd de koloniale geschiedenis opgerakeld en werd me erop gewezen dat het de ‘plicht’ is van België om Kisenso te blijven helpen. Het programma PAIDECO moest dus in Kisenso blijven.

Sommigen bleven lang discussiëren over het waarom dat PAIDECO weg gaat, terwijl men niet echt zocht naar manieren hoe de gemeente verder kon zonder PAIDECO. Soms leek het of ze mij zagen als soort van spreekbuis van de BTC die haar boodschap moest overbrengen. Hun boodschap was duidelijk: de BTC moet blijven. Dit maakte het moeilijk om mij te profileren als onderzoeker onafhankelijk van BTC.

Een ander probleem was de taal. Meestal vormde de taal geen probleem, maar onder andere tijdens het bijwonen van lokale raden werd uitsluitend lingala gepraat. Observatie was op die moment, de enige manier om bepaalde zaken beter te begrijpen.

Bij de groepsdiscussies ontstonden er soms spontane discussies tussen de inwoners van Kisenso in het lingala. Deze discussies werden vertaald door mijn collega onderzoekster Berthe Semeki. Hoewel zij haar uiterste best deed alles te vertalen, vermoed ik dat er soms nuances verloren zijn gegaan.

Een laatste probleem heeft te maken met de selectie van de inwoners van Kisenso voor de individuele interviews. Vaak werd in de bewuste wijken voordien al gepraat met leden van de NGO’s, deze wisten dus dat we aanwezig waren in ‘hun wijk’. Het viel op dat de NGO-leiders ons soms probeerden te volgen. Ze wilden interviews bijwonen, kwamen er - zeker in het begin - soms plots bijzitten, trachtten het gesprek over te nemen van de lokale bevolking en het te beïnvloeden naar de voor hun gewenste uitkomst.

7. Resultaten

7.1 Beschrijving van de site:

7.1.1 De geografische omgeving

Sinds Congo’s onafhankelijkheid is het bevolkingsaantal van Kinshasa enorm toegenomen (van 400 000 inwoners in 1960 naar meer dan 8 miljoen inwoners in 2007 (Nzuzi 2008, 60). De bevolking breidt uit naar de periferie wat maakt dat ook moeilijk bewoonbare plaatsen zoals Kisenso sindsdien meer en meer bevolkt geraken (Nzuzi 2008, 60; Trefon 2004, 8).

De gemeente Kisenso wordt omschreven als een urbanorurale gemeente met circa. 240 000 inwoners verspreid over een oppervlakte van 16.6 km². Kisenso is gelegen op een heuvel met als hoogste punt 420 meter en met een helling van 4 tot 22%. De gemeente bestaat uit 17 wijken en uit 562 straten en lanen die, kris kras door elkaar, zonder enige stedelijke planning tot stand zijn gekomen (Nzuzi 2008, 60).

Deze straten en lanen zijn niet voorzien van afwateringssystemen of riolen wat dientengevolge enorme overstromingen en erosie veroorzaakt (Nzuzi 2008, 61).

Door het bodemtype ontstaat vervolgens een totale insluiting van de gemeente. De bodemstructuur bestaat uit fijn zand dat weinig tot geen weerstand biedt tegen de forse regenval tijdens de acht regenmaanden (Nzuzi 2008, 102). Het zand wordt onderaan de heuvel afgezet wat op haar beurt leidt tot ravijnen die de gemeente in verschillende delen opsplijst en uiteindelijk leidt tot een totale insluiting (enclavement) van de gemeente (Nzuzi 2008, 61-62).

Door deze problemen kunnen alleen terreinwagens Kisenso bereiken. Dit heeft als gevolg dat het ontwikkelen van een economische activiteit vrijwel onmogelijk is. Kisenso heeft lokale boeren, maar hun activiteiten zijn niet gecommmercialiseerd. Echte industrie is er niet. Zolang vrachtwagens de gemeente niet kunnen bereiken, is het onmogelijk enige industrie te ontwikkelen.

Bovendien komt het zand terecht in de rivieren in de vallei wat tot dichtslibbing van deze rivieren leidt met overstromingen tot gevolg. Ook de spoorlijn die onderaan de heuvel gelegen is in de gemeente Matete werd al verscheidene keren onder het zand bedolven wat de doorgang van treinen onmogelijk maakt (Nzuzi 2008, 111).

Andere gevolgen van erosie en overstromingen zijn de volgende: de dood van enkele kinderen die van een instabiele berm vielen in een ravijn (Nzuzi 2008, 123), de vernieling van de scholen Kilutu en CBCO (750 leerlingen), het overstromen van private toiletten. In dit laatste geval komen de fecaliën vervolgens in de rivieren terecht (Nzuzi 2008, 111). Deze rivieren zijn echter ook was en -drinkplaats voor de bevolking wat op zijn beurt dan weer ziekten veroorzaakt. Ook de kleine markt aan de voet van de gemeente dreigt vernield te worden door een langzaam vorderende erosie.

De hierboven genoemde 'natuurlijke' verschijnselen worden door de inwoners van Kisenso op verscheidene manieren aangepakt. Ook de BTC zet zich actief in om deze problemen tegen te gaan.

Hoe tracht men de erosies te voorkomen en te stoppen?

Er zijn verschillende methoden om de strijd tegen bodemerrosie aan te gaan. Verder kan men het probleem op twee niveaus bestrijden. Men kan het privé-eigendom beschermen en men kan iets doen om de gehele gemeente collectief te beschermen tegen erosie en wateroverlast.

Een studie van Matondo (2004) toont aan dat 43.8% van de huishoudens in Kisenso dijken van zandzakjes maakt om hun eigendom tegen wateroverlast te beschermen, 21% graaft een geul, 16.2 % herbeboest zijn domein en 9.5% heeft een bassin gegraven om water op te vangen bij hevige regenval. 7.6% van de bevolking beplant de door erosie gevormde ravijnen en 1.9% stort autowrakken, schroot en autobanden in de ravijnen als baken tegen wegspoelend zand (Nzuzi 2008, 121).

Sinds 2006 zet PAIDECO zich actief in in de strijd tegen bodemerrosie. Ondermeer door middel van sensibilisering en technische ondersteuning van de bevolking via lokale NGO's.

Bovendien worden zandzakjes voorzien om de geologische problemen op te lossen. Wanneer men door de verschillende wijken van Kisenso loopt, kan men op heel veel plaatsen zien dat men zandzakjes heeft gelegd en men ravijnwanden heeft beplant ter stabilisering van mogelijke erosies⁴. Dit werk wordt uitgevoerd door lokale NGO's met de financiële hulp van PAIDECO. Honderden 'tous travaux' werken dagelijks aan de stabilisering van de erosies en overstromingen. Daarvoor krijgen zij een inkomen van twee dollar per dag.

Na twee jaar financiering blijkt echter dat helaas slechts de helft van de uitgevoerde werken onderhouden wordt. Berthe Semeki stelde dit vast na onderzoek naar het onderhoud van de verschillende werken uitgevoerd door de lokale NGO's. Veel werk gaat verloren door het niet of slecht onderhouden ervan (Semeki 2009, 22). Théodore Ntangu verklaart op 24 maart 2009 het volgende:

'Au point de vue de l'anti érosive, c'est bien bon, ils font de bon travail mais il n'ont pas vraiment une bonne suivi. C'est le cas, chaque année nous assistons aux travaux des anti érosives. Une fois terminé on paie ces gens là et tout est terminé. Quand la pluie viendra les petits trous là (...) reprennent leurs formes. (...) Maintenant il faut revenir encore sur le même milieu pour refaire ce même travaille. Alors là il faut qu'il y ait un suivi de ces ouvrages.'

Berthe Semeki geeft het volgende voorbeeld. Er wordt een bassin gegraven om het overtollige regenwater op te vangen. Dit bassin wordt, nadat het gegraven is, niet onderhouden en sommige

⁴ In de appendix zijn hier enkele foto's van terug te vinden.

inwoners weten niet waarom het bassin gegraven werd. Het gevolg hiervan is dat de bevolking haar afval in het bassin begint te werpen zodat de oorspronkelijke functie van het bassin verloren gaat. Hoewel er dus zowel individueel als collectief tegen erosies gestreden wordt, is de strijd in vele gevallen vruchteloos wegens een gebrek aan kennis en onderhoud.

Concluderend kunnen we stellen dat Kisenso door haar moeilijke ligging (op een heuvel) en een gebrek aan stedelijke planning, te kampen heeft met erosies. De oplossingen die door het programma PAIDECO van de BTC worden voorgesteld zijn van technische aard. Hierdoor wordt echter te weinig rekening gehouden met de socio-politieke omgeving waarbinnen BTC ageert.

7.1.2 De institutionele omgeving

Geschiedenis

Om het institutionele kader te begrijpen gaan we eerst terug in de geschiedenis.

De Congolese staat werd opgericht door de Belgische koning Leopold II als *‘een zelfbedruipende staat die de Belgische Coburgs in staat moest stellen hun beleid van dynastieke machtsuitbreiding voort te zetten’* (Coolsaet 2006, 177). De staat werd in zekere zin opgericht als een façade waarachter economische belangen bot gevierd konden worden.

Na de onafhankelijkheid in 1960 volgde een periode van vijf jaar complete chaos met munitie, rebellie, militaire coups en ten slotte een dictatuur.

In de tweeëndertig jaar dat Mobutu Sese Seko aan de macht was, stortte het centraal apparaat volledig in elkaar en werd de civiele maatschappij volkomen gemarginaliseerd (Englebert 2003, 2).

Op de val van dat regime volgde tussen 1996-1997 en 1998-2003 twee grote oorlogen en een bewind dat in vele opzichten erg leek op het vorige. *‘He (Laurant Kabila) banned political party activity, dissolved parliament and suppressed all provincial and local deliberative bodies. There was no state budget between 1998 and 2001 and no new constitution’* (International Crisis Group 2006, 3).

Na de moord op president Laurent Kabila kwam de macht na een transitieperiode via democratische verkiezingen in de handen van de huidige president Joseph Kabila. Verscheidene rapporten wijzen er op dat de staatsinstellingen er niet bepaald op vooruit zijn gegaan en dat de reconstructie van de DRC ook nog niet erg succesvol kan genoemd worden (Vlassenroot 2008, 130).

Nochtans hoeft dit moeilijke verleden van Congo en de historische roofoverval van het bestuurlijk apparaat op de samenleving niet noodzakelijk als een definitief en duurzaam aspect van de Congolese samenleving te worden gezien (Rackley 2006, 419).

Belangrijk is te onthouden dat door de historische gebeurtenissen, het bestuurlijk apparaat een groot deel van haar macht is verloren.

De staat

Toch blijft de staat vandaag als bestuursstructuur overeind. Op alle niveaus van de samenleving zijn er mensen die baat hebben bij de ‘zwakke’ staat. *‘To do politics (kosala politique) is an activity which is not considered dishonourable but it constitutes, rather, a prerogative to survival’* (De Boeck & Plissart 2004, 89). Eerst en vooral zijn er mensen die door hun publieke functie direct betaald worden door de overheid. Anderen gebruiken hun titel als functionaris om toegang te krijgen tot bepaalde bronnen bijvoorbeeld de politie (Englebert 2003, 8). Maar ook buitenlandse bedrijven die van de staat, goedkope leningen krijgen en de internationale gemeenschap die om de erg hoge Congolese schulden te kunnen innen, er alle baat bij heeft om de staat als politieke entiteit te behouden (Englebert 2003, 6). Zowel op internationaal, nationaal als lokaal niveau blijft het Congolese bestuurlijke apparaat een belangrijke actor van de maatschappij.

Het feit dat de staat een belangrijke rol blijft spelen met betrekking tot het systeem van maandelijks bijdragen wordt ook erkend door de verschillende participanten. 65% van de deelnemers gelooft dat de staat een rol kan en moet spelen in een systeem van bijdragen. De overheid krijgt de functie van waakhond toebedeeld. Zij moet er voor zorgen dat bij een systeem, de wegenwerkers hun werk ook echt uitvoeren. Ook kunnen zij, volgens ‘les riverains’, instaan voor het verschaffen van materialen zoals zeisen en schoppen.

Vooraf de ‘chefs de quartier’ (wijkleiders) kunnen hier een grote rol spelen. Hoewel het wijkniveau niet in de wetgeving van decentralisatie is opgenomen hecht PAIDECO er veel belang aan dit niveau te versterken omdat het een cruciale rol kan spelen in de mobilisatie van de bevolking (BTC, DTF, 14).

BTC heeft in elke wijk een kantoor gebouwd voor de wijkleiders. Dit geeft de chefs de quartier aanzien in de gemeente en deze zijn er dan ook erg fier op. Eén van de wijkleiders verklaart op een gegeven moment dat dankzij hun bureau ze al een beetje in België zijn: *‘nous sommes déjà en Belgique un peu’*. Dit is belangrijk, wetende dat België (en Europa) in vele interviews naar voor kwam als het paradijs. Het volgende schilderij⁵ toont dit gegeven heel mooi aan. De boot stelt een brandend Congo voor. In de boot zijn verschillende zaken geschreven zoals: *‘nous avons faim, traitement est cher, la vie est très difficile’*. Op de bezemsteel zitten mensen die naar Europa (dat zich links bovenaan situeert) proberen vliegen. Europa wordt voorgesteld als ‘bon’ en ‘Dolce en Gabanna’ (rijk). Verschillende Congolezen proberen in Europa te geraken maar vallen van de boot.

⁵ Dit schilderij kwam ik tegen op ‘le marché des beaux arts’ in het centrum van Kinshasa.

De chef de quartier hebben van de BTC naast hun kantoor ook een opleiding gekregen met betrekking tot de LAE (lutte anti erosive) en zij voelen zich klaar om hun kennis door te geven. Zij hebben er als inwoners van Kisenso naast heel wat aanzien ook baat bij dat er iets gedaan wordt aan de problemen van hun wijk. Eén van de wijkleiders, François Ndinga Mbote verklaart op 24 maart 2009 het volgende:

‘On a eu la formation, on peut travailler sur ce dossier (...) Nous allons faire des reunions avec les groupes cibles, les mamans, les papas pour faire comprendre l’importance d’autoprise en charge. C’est obligatoire qu’ils comprennent. (...) Les gens peuvent payer les sacs. Les sacs ne coutent rien. C’est question d’avoir conscience pour notre intérêt personnel’.

Dit in groot contrast tot de ambtenaren van Kisenso die er geen enkel persoonlijk belang bij hebben mee te werken aan een dergelijk systeem. Ze zijn niet afkomstig uit Kisenso en de problemen van de gemeente gaan hen niet rechtstreeks aan. Bovendien hebben zij geen enkel vertrouwen in de capaciteiten van de bevolking. Misschien zegt de bevolking wel dat ze wil meewerken, maar echt ageren doen ze niet: *‘le parlé est une chose mais la réalisation une autre’* (Joseph Lusala-Kienga op 26 maart 2009)

Nieuwe machtscentra

Naast de staat hebben er zich echter ook nieuwe machtscentra ontwikkeld die leiden tot een transformatie van het politiek bestuur (Vlassenroot 2008, 130). De publieke ruimte bestaat uit

verschillende actoren en al die actoren zullen elk in hun eigen domein, op hun eigen manier proberen hun macht te doen gelden. *'It is a model of interaction between multiple dialectically interdependent, socio-political and cultural spaces and groups'* (De Boeck & Plissart 2004, 89).

Zowel globale factoren (bijvoorbeeld internationale donoren) als actoren binnen de maatschappij (bijvoorbeeld religieuze en traditionele leiders) claimen de creatie van een institutioneel kader waarbinnen mensen leven (Bierschenk & de Sardan 1998, 39; Migdal 2001,36; Lund 2006, 686).

In een gemeente als Kisenso zijn er andere actoren⁶ naast de staat die in de mogelijkheid zijn om macht uit te oefenen. Het gevolg is dat verschillende partijen van wie de autoriteit gebaseerd is op verschillende bronnen van legitimiteit zullen strijden om zoveel mogelijk macht (De Boeck & Plissart 2004, 89).

Die macht wordt bepaald door 'entitlements'. Entitlements of - nogal letterlijk vertaald - 'benoeringen' gaan over de claims die mensen kunnen maken op bronnen rondom hen om veilig, bevredigend en duurzaam te kunnen leven. Deze claims worden gesteld in functie van de positie die mensen hebben in de samenleving en de regels van benoeringen (Sen 1999).

In het systeem van maandelijkse bijdragen beschikt het bestuurlijk apparaat van Kisenso niet over de legitimiteit om het gehele systeem op zich te nemen. Op de vraag wie het geld moet beheren in het systeem van maandelijkse bijdragen, verwijst geen enkele burger naar de staat als beheersinstantie. Een erg vaak voorkomend antwoord was: *'la commune ne peut pas gérer l'argent parce qu'elle bouffe notre argent'*.

De institutionele omgeving: conclusie

Concluderend kan men stellen dat door een moeilijke historische context, de macht van de staat is uitgehold maar niet verdwenen. Het institutioneel kader waarbinnen mensen leven wordt bepaald door verschillende machtige actoren waarvan de staat er een is.

Op het niveau van Kisenso zijn het voornamelijk de chefs de quartier die een dragende functie kunnen hebben met betrekking tot het systeem aangezien zij er persoonlijk belang bij hebben. Dit in schril contrast met de ambtenaren bij wie de wil helemaal ontbreekt.

Toch zal het slagen van een systeem van maandelijkse bijdragen niet enkel en alleen bepaald worden door een institutionele logica of een bepaalde geografische omgeving. Ook de sociologische omgeving speelt een rol.

⁶ Deze andere actoren komen in de volgende delen nog uitgebreid aan bod.

7.1.3 De sociologische omgeving

In een maatschappelijke context waar het bestuursapparaat onvoldoende functioneert, heeft de bevolking te kampen met zeer gebrekkige sociale voorzieningen. Moeilijke watertoevoer (Maractho & Trefon 2004, 33-47), electriciteitspannes⁷, werkloosheid, een gebrekkig gezondheidssysteem (Persyn & Ladrière 2004, 65-82; De Boeck & Plissart 2004, 115) en armoede (Marysse & Palmans 2003) zijn slechts enkele gevolgen van het slecht beheer van de staat. Het moeizaam functionerend bestuurlijk apparaat beïnvloed en bemoeilijkt zo de dagelijkse realiteit van de Congolees aanzienlijk (Trefon 2004; Englebert 2003, 2).

Daarnaast zal het einde van het programma BTC in Kisenso ongetwijfeld een aantal sociale gevolgen met zich meebrengen. Denk maar aan de honderden ‘tous travaux’ die dagelijks in opdracht van BTC gemeenschappelijke werken uitvoeren en daarmee twee euro per dag verdienen.

Een studie van de universiteit Antwerpen, uitgevoerd in 2003, toont aan dat voor de meeste inwoners van Kisenso armoede een dagelijkse werkelijkheid is. 50 tot 57% van de bevolking verdiende in 2003 minder dan één dollar per dag en 85 tot 89% van de bevolking gaf meer dan 50% van zijn inkomen uit aan voeding (Marysse & Palmans 2003, 39).

Toch wijzen de interviews erop dat de wil om mee te werken aan een systeem van een maandelijkse bijdrage groot is. Slechts 8.3% weigert deel te nemen aan een systeem van bijdragen (in geld of natura). Deze 8.3% verklaarden de mogelijkheid daar niet toe te hebben als gevolg van een gebrek aan financiële middelen.

Verschillende auteurs spreken daarnaast over een culturele, psychologische, morele en sociale insluiting (enclavement) van de bevolking (Mumengi 2006, pp.9; Kabuta 2008; PNUD 2008, 137-143, De Boeck & Plissart 2004) Een verlies aan fundamentele waarden en referenties als gevolg van een moeilijke historische context en een slecht functionerend bestuursapparaat met onder andere armoede als gevolg maken dat het erg moeilijk wordt voor de civiele maatschappij om zich op een positieve manier te organiseren (Marysse & Palmans 2003, 39; Nzeza 2004, 20-33; Giovanni, Trefon, Kasongo & Mwena 2004, 99).

⁷ In 2005 was 77% van de bevolking van Kisenso aangesloten op het nationale electriciteitsnetwerk (SNEL) (Marysse & palmans 2006, pp.18) Maar het is de toevoer van elektriciteit die voor problemen zorgt.

Stefaan Marysse en Eva Palmans stellen vast dat het aantal mensen uit Kisenso dat zich engageert om deel te nemen aan vrijwillige gemeenschapswerken (salongo⁸) fors gedaald is tussen 2002 en 2005. Zij stellen een daling van 63% naar 27% vast (Marysse & De Herdt 2006, 55).

Het veldwerk bevestigt deze trend. Slechts 25% van de bevolking is bereid om vrijwillig in groep iets te doen aan de problemen van erosievorming.

Eén van de mogelijke oorzaken voor dit dalende engagement is van **economische** aard. De armoede maakt dat vele Kinois de eigen persoonlijke belangen moeten laten voorgaan op het gemeenschappelijk belang (Nzuzi 2008,20; Trefon 2004, 10).

Een tweede mogelijke oorzaak van dit dalende engagement is de sinds 2001 **externe inmenging** van de BTC in Kisenso. De mensen worden erg afhankelijk van de hulp en zien het profijt niet in van vrijwillige medewerking.

Het spreekt voor zich dat betaald werken voor een lokale NGO die op haar beurt uitbetaald wordt door BTC aantrekkelijker is, dan onbetaald werken. Zeker met het gegeven in ons achterhoofd dat sommige mensen wel werken voor lokale NGO's maar niet echt weten wat ze doen en dus louter vanuit financiële overwegingen in dienst treden bij lokale NGO's.

Nog een andere oorzaak voor dit lage engagement heeft te maken met een **gebrekkige sensibilisering**. Er zijn grote verschillen tussen de onderzochte wijken. Vooral in de wijk 17 mai zijn er meerdere mensen die het vrijwillig engagement genegen waren. Sommige mensen verklaarden liever samen te werken (bijvoorbeeld op zaterdag) en prefereerden een bijdrage in natura (bijvoorbeeld maandelijks 2 zandzakken) dan een maandelijks bijdrage in geld.

Toch kan men veronderstellen dat opleiding en sensibilisering kan leiden tot een stijging van het vrijwillig engagement. We stelden vast dat in de wijk 17 mai een zeer actieve lokale NGO volop bezig is met de vorming van haar inwoners. De bevolking wordt er aangemoedigd om vrijwillig gemeenschapswerken (salongo) uit te voeren omdat dit van levensbelang is. In deze wijk staat de bevolking dan ook opvallend positiever tegenover salongo dan in Ngomba, Amba en Kumbu. 40% van de ondervraagden stelt salongo voor in 17 mai tegenover 20% in Ngomba, 26% in Amba en 13.33% in Kumbu.

⁸ Salongo dateert uit de periode van Mobutu waar de bevolking werd ingezet om gemeenschappelijk publieke werken te verrichten.

Populaire percepties

De oorzaken van erosie (gebrek aan stedelijke planning en de ligging van Kisenso) zijn lang niet altijd gekend bij de bevolking zodat deze verscheidene andere verklaringsmechanismen hanteert. Filip De Boeck omschrijft deze verklaringsmechanismen als volgt:

'The activities of the day constantly use the processes of mirroring and reflecting to make sense of itself. The activities of the day constantly include the world of the night, of the dream and of the shadow. To interpret the world of the living, a diviner opens up another space time, an other world, the world of ancestors, through a mirror, or by means of the unmoving surface of water in gourd' (De Boeck & Plissart 2004, 57)

Nzuzi stipt drie wijzen aan om de vorming van erosie en overstromingen te verklaren.

Erosie en overstromingen worden, vooral door de oudere bevolking, gezien als resultaat van een vloek van **god**, het gevolg van **magie** of de furie van de **traditionele god** Teke-Humbu die boos is omdat hun grond bewoond wordt door mensen die niet uit Kisenso afkomstig zijn (Nzuzi 2008, 26).

Door de 'schuld' bij bovenmenselijke krachten te leggen zoeken de mensen niet naar (technische) oplossingen. Hier stelt zich de vraag op of het verantwoord is om deze groep mensen te sensibiliseren en of het niet beter is deze groep met rust te laten uit respect voor hun cultuur? In dit rapport zijn we aan deze eerder filosofische overweging voorbij gegaan en hebben we geen rekening gehouden met deze culturele en ethische premisse. Verder is uit de interviews gebleken dat slechts een kleine minderheid de oorzaken van de erosies hier legt⁹.

Er zijn heel wat mensen die de erosies niet verklaren volgens deze mechanismen maar die ook niet weten hoe ze zelf iets aan de erosies kunnen doen. Zij beroepen zich veelal op de staat om de problemen op te lossen of verzinnen zelf methoden om de erosie te stoppen.

Wanneer men de gevolgen van erosie op een foutieve manier oplost bestaat echter de kans dat dit de problemen eerder vergroot dan verkleint (Nzuzi 2008, 123).

De kerk en haar afgevaardigden hebben hier een betekenisvolle functie. Zij hebben het nodige gezag en de invloed om in het systeem van de individuele bijdragen een belangrijke rol op zich te nemen. Filip De Boeck beschrijft de kerk als *'the city's main stage'* (De Boeck & Plissart 2004, 56). In

⁹ Ik ben me hier bewust van een mogelijk intervieweffect opgetreden is. Mogelijk ben ik niet zo veel mensen tegen gekomen die in dit soort verklaringsmechanismen geloofden omdat ik het lingala niet beheer. Mensen zijn vaak redelijk schuchter wanneer zij tegen een blanke vrouw moeten praten die bovendien de taal amper spreekt. Dit maakt dat er een mogelijke bias zit in de interviews.

Kinshasa leeft een religieuze dynamiek die niet te miskennen valt. Dit maakt dat de kerkleiders over een niet te onderschatten morele autoriteit beschikken en een grote invloed hebben op de achterban.

Vele geïnterviewden getuigden over de ontzettend belangrijke psychologische functie van de nieuwe kerken (les nouvelles églises). De nieuwe kerken geven vooral hoop en de leiders van deze kerken genieten veel respect. Zij kunnen een belangrijke functie op zich nemen in de sensibilisering en de overtuiging van de bevolking om deel te nemen aan het systeem van bijdragen.

De kerkleiders geloven in een systeem van vrijwillige bijdragen omdat er eigenlijk al iets soortgelijks bestaat voor de kerken. Jean Baptiste Kokevanga is verantwoordelijke van de kerk Marie Madeleine en verklaart op 24 maart 2009 hetvolgende:

'Nous, par exemple, nous sommes entrain d'agrandir notre église. On a reçu aucun franc de l'europe. Nous cottisons a raison d' un dollar par semaine. Nous avons acheter une parcelle comme ça et maintenant nous voulons acheter encore une autre à 40 000 dollar.'

De verantwoordelijken van de kerken gaan er vanuit dat wanneer de bevolking beseft dat het in haar eigen belang is men bereid zal zijn te betalen, ook al is men erg arm.

Er bestaat wel een verschil tussen de katholieke kerk en de andere kerken (protestantse kerk, nieuwe kerken) Het merendeel van de geïnterviewden gelooft dat de katholieke kerk eerlijker is dan eender welk ander orgaan. 42% van de individueel ondervraagden stelt de katholieke kerk voor als entiteit die de legitimiteit heeft om het geld te beheren als er een systeem van maandelijks bijdragen komt. Dit cijfer loopt zelfs op tot 62% bij de groepsinterviews.

Als conclusie kan men stellen dat armoede en een gebrek aan sensibilisering de gemeente Kisenso tot een kwetsbare sociale omgeving maken. Dit neemt evenwel niet weg dat er op verschillende manieren en via verschillende kanalen kan gewerkt worden om de erosies tegen te gaan.

7.2 Implementatie van de governance agenda

Globaal genomen kan men stellen dat de donorgemeenschap de governance agenda op drie manieren probeert te implementeren namelijk via de staatscentrische methode, via niet gouvernementele organisaties of via community driven development. Het zijn voornamelijk de laatste twee, die ook in Kisenso worden toegepast.

7.2.1 De staatscentrische methode

Ten eerste is er de staatscentrische methode. Het is de oudste formule om te komen tot ontwikkeling. De donor tracht een efficiëntere regering te installeren om zo het beleid op een succesvolle manier te implementeren.

Toch komt er kritiek op dit model vermits het is gebaseerd op een heel Westerse, politieke traditie waarin een minimale, democratische staat naar voor wordt geschoven die steunt op de principes van de vrije markt. Het westers model is echter geen model dat zomaar om het even waar kan geïmplementeerd worden (Gobyn 2006, 3).

7.2.2 Steun aan Niet-gouvernementele organisaties

Een tweede aanpak om good governance te bewerkstelligen is het ondersteunen van niet-gouvernementele organisaties (NGO's). Sinds de jaren 80 zijn de donoren zich meer en meer beginnen richten tot NGO's vermits de hulp die via de staat gekanaliseerd werd vaak weinig doeltreffend bleek.

Donoren zien NGO's vaak als elementen van de civiele maatschappij die een directe bijdrage kunnen leveren tot good governance. Het zijn dan de NGO's die in de plaats van de staat bepaalde activiteiten uitvoeren zoals het bouwen van scholen en gezondheidscentra (Gobyn 2006,7).

Ook PAIDECO werkt voor de uitvoering van haar programma via lokale NGO's. In de acht jaar dat BTC actief aanwezig was in de gemeente Kisenso, zijn er verschillende lokale NGO's die bepaalde programma's hebben uitgevoerd. Zo werden onder andere gezondheidscentra en scholen opgericht met de financiële ondersteuning van PAIDECO via de lokale NGO's.

Het aantal lokale NGO's een project indient om te strijden tegen bodemerosie groeit elk jaar. Deze NGO's staan in voor; het stabiliseren van ravijnen, graven van waterbassins, sensibiliseren van de bevolking.

Hoewel vele NGO's goede intenties hebben zijn er toch ook een aantal aandachtspunten voor de promotie van good governance via NGO's.

Er is een reëel risico op het **ondermijnen van de legitimiteit van de staat**. De kans bestaat dat de bevolking zich in toenemende mate zal richten tot de NGO's voor hulp in plaats van tot de staat (Gobyn 2006, 8; Giovanni, Trefon, Kasongo & Mwena 2004, 111).

De ontwikkeling van Kisenso ligt momenteel bijna volledig in handen van PAIDECO. De prioriteiten die de gemeente Kisenso voorlegt zijn gewoon de prioriteiten beslist via de informele

representatiesystemen opgericht door PAIDECO (Uyttendaele & Mavinga 2008, 87). Op die manier versterkt PAIDECO de capaciteit van het bestuurlijk apparaat van Kisenso niet.

Bovendien worden NGO's vaak tot een **soort parallel structuur** naast de overheid en bouwen deze op hun beurt een soort van cliëntelistisch netwerk op (Gobyn 2006, 8; Giovanni, Trefon, Kasongo & Mwena 2004, 111). Dit werd ook in Kisenso door verschillende geïnterviewden naar voor geschoven. Verschillende geïnterviewden klaagden over de NGO's in die zin dat die slechts werden opgericht ter verrijking van bepaalde individuen en aanverwanten. Zo vertelde een geïnterviewde dat wanneer PAIDECO de zandzakjes afleverde bij een NGO, het hoofd van die NGO 's nachts zandzakjes ging stelen om ze op de zwarte markt te verkopen. Op die manier kon het hoofd van de NGO wat extra geld verdienen voor zichzelf en zijn familie en vrienden. Een participant verklaart: *'Les ONG, ce sont des malhonnêtes. (...) On est entrain de voler des sacs, aller vendre ça.(...) Tu vois même la nuit si tu est responsable tu peut garder des sacs, le matin on vient tu voit les sacs ne sont plus là'*.

Daarnaast zijn er de zogenaamde **briefcase NGO's**. Deze NGO's worden opgericht met als enige doel ontwikkelingsgelden te verkrijgen en niet de arme bevolking te helpen (Gobyn 2006, 8; Mosse 2004, 658; Giovanni, Trefon, Kasongo & Mwena 2004, 106).

Ook dit gegeven werd in Kisenso bevestigd. BTC zegt zoveel mogelijk te werken met NGO's die reeds bestonden voordat ze aanwezig waren in Kisenso. Toch worden er regelmatig nieuwe NGO's opgericht en de leiders van de NGO's die we spraken bevestigden zelf dat de doelstelling van de NGO's niet steeds overeenkomen met die van de BTC. Zo is er bijvoorbeeld een dame die een NGO heeft opgericht om te strijden tegen bodemerosie. Wanneer haar de vraag wordt gesteld waar ze gaat beginnen met de strijd en wat ze effectief gaat doen, kan ze niet antwoorden. Ze zegt dat ze momenteel geen geld heeft en dat ze dus ook geen expert kan betalen die haar uitlegt hoe je iets tegen bodemerosie kan doen. Als haar project wordt goedgekeurd en ze financiering krijgt van PAIDECO kan ze een expert huren om haar te helpen.

Een verder problematisch gegeven is dat internationale NGO's en agentschappen zoals de BTC vaak rechtstreeks **buiten de staat om** hulp verlenen. Dit als gevolg van een diep wantrouwen in de staat. Maar op deze manier brengt dit enorme schade toe aan de fiscale planning van de staat (Gobyn 2006, 7; Booth & Fritz 2008, 5).

Dit gegeven werd bevestigd op macroniveau door Philippe Chichereau, expert UNDP die instaat voor het beheer van buitenlandse middelen op het ministerie van planning. Chichereau bevestigde dat het ministerie van planning op de hoogte is van het feit dat BTC een programma heeft in Kinshasa. Het ministerie weet ook dat het programma PAIDECO dient ter bevordering van gemeenschapontwikkeling maar verder heeft het ministerie er geen enkel idee van wat het

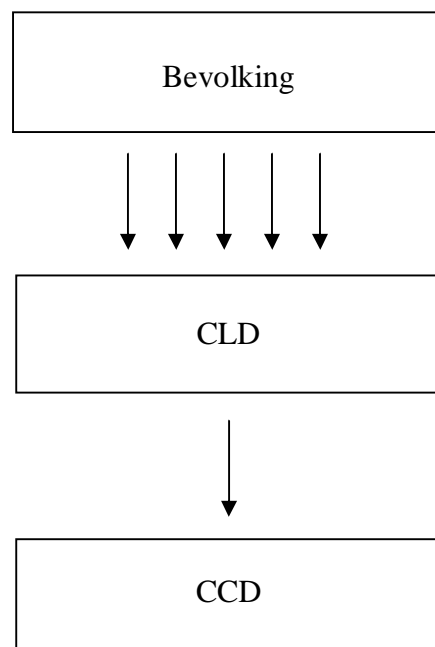
programma PAIDECO juist inhoudt. Ze hebben geen informatie over hoeveel geld er wordt geïnvesteerd in Kisenso en weten niet wat het programma concreet inhoudt. Zo is ze bijvoorbeeld niet op de hoogte dat BTC lokale NGO's financieel ondersteunt en zandzakjes geeft ter stabilisering van erosie.

7.2.3 Community-Driven Development

Ten derde is er het onder donoren zeer populaire: community-driven development (CDD). Het is een methode die ontwikkelingshulp in handen legt van de gemeenschap. De typische top-down approach van voordien wordt vervangen door een bottom-up approach.

In deze laatste methode zijn participatie en empowerment heel erg belangrijk. Aangezien het niet mogelijk is om samen te werken met de hele gemeenschap worden bepaalde comités opgericht die de bevolking moeten vertegenwoordigen. Deze comités moeten vervolgens de behoeften van de gemeenschap bepalen (Dasgupta & Beard 2007, 233).

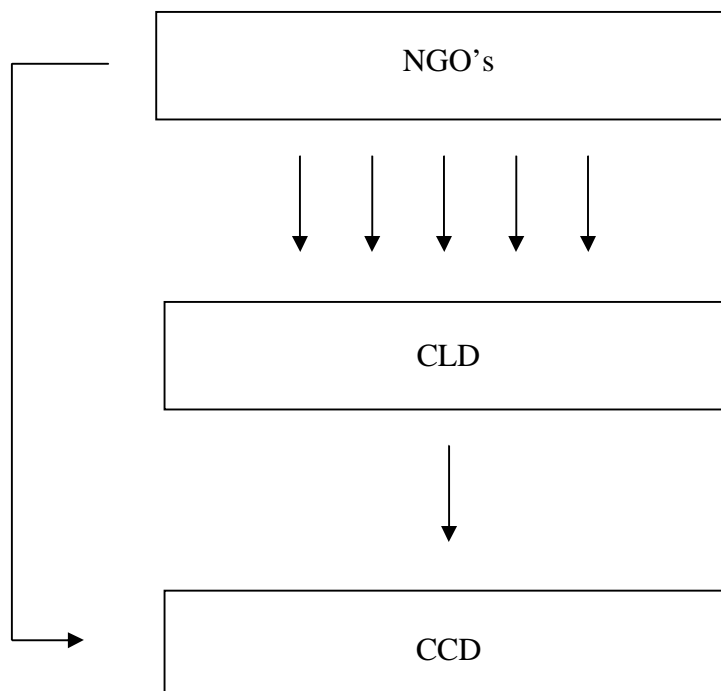
Ook in Kisenso probeert men de gemeenschap te betrekken bij het formuleren van ontwikkelingsdoelstellingen. De CLD (Comité Locale de Développement) en de CCD (Comité Comunale de Développement) zijn twee mechanismen om via participatieve weg bepaalde noden van de bevolking te bepalen. Het volgende schema geeft de structuur van community driven development in Kisenso weer.

Elke wijk in Kisenso heeft een CLD. De leden van de CLD vormen samen een representatief staal van de maatschappij. Elke CLD bestaat op haar beurt uit een vertegenwoordiger van de landbouwers, een

NGO, een vrouwenvereniging, een ouder van een leerling, een wijkleider, een vertegenwoordiger van de jeugd, een kerkleider en een notabele.

De leden van de CLD verdienen een som van 3 euro per zitting en worden door de bevolking verkozen via **vrije maar ongekende verkiezingen**. De verkiezingen worden aangekondigd via publiciteit in de straten van Kisenso. Opvallend was vast te stellen dat, zelfs een medewerker van PAIDECO die in Kisenso woont, niet wist dat er vrije verkiezingen gehouden worden op het niveau van de wijken. Daarnaast waren er ook heel wat geïnterviewden die niet op de hoogte waren. Het gevolg hiervan is dat slechts een klein gedeelte van de bevolking naar de stembus trekt. Diegene die gaan stemmen zijn mensen die aangemoedigd worden door een vriend, kennis, buur die verkozen wil worden als lid van de CLD. De leden van de CLD kiezen vervolgens welke NGO's een zinvol project hebben.

Alle NGO's van de wijken mogen hun project voorstellen aan de CLD. Deze zal uit al de projecten drie projecten kiezen die vervolgens worden verdedigd door de gekozen NGO's in de CCD.

De CCD is gelijkaardig aan de CLD maar dan op het niveau van de gemeente Kisenso. De leden van de CCD verdienen 6 euro per bijeenkomst en worden afgevaardigd uit de CLD. Per maand zijn er één à twee bijeenkomsten wat op zich geen onaardige bijverdienste oplevert.

Men kan veronderstellen dat de CCD bestuurd wordt door de machtigste actoren van de gemeente.

De CCD mag per wijk één project kiezen dat financiering zal krijgen van PAIDECO. Dit gebeurt op een openbare zitting. De bevolking mag zich tijdens deze zitting echter niet laten horen en de keuze ligt volkomen in de handen van de leden van de CCD. Deze kunnen vragen stellen aan de leiders van de NGO's. Hier is het opvallend dat de CCD de touwtjes heel sterk in handen heeft. Dit brengt een gevaar van **'elite capture'** met zich mee. *'Community governance is particularly vulnerable to elite capture because participants enter the process from unequal positions of power: they have asymmetrical social positions, disparate access to economic resources, varying levels of knowledge of political protocols and procedures and different literacy rates'* (Dasgupta & Beard 2007, 233). Een gesprek met verschillende leden van de CCD toonde aan dat deze goed Frans konden, gestudeerd hadden en zeker niet tot het armste segment van de bevolking van Kisenso behoorden.

Bijna alle leden van de CCD zijn naast lid van dit comité ook leider van een NGO. Het is dan ook niet toevallig dat uit de drie projecten die naar voor geschoven worden door de CLD hun eigen NGO het meestal zal halen. Dit maakt dat er bepaalde personen een **dubbele rol** zullen spelen (zowel leider van een NGO als lid van de CCD) en op die manier zullen trachten zoveel mogelijk macht naar zich toe te trekken.

Ook hier komt de positie en de *entitlements* die men heeft op de voorgrond. Zij die meer macht hebben zullen sneller in de CCD zetelen en zullen zo hun macht nog vergroten.

Verder is er nog een ander euvel met betrekking tot de CCD's en CLD's.

Door comités op te richten zal het **lokaal leiderschap verloren** gaan: *'there is no empowerment without disempowerment'* (Strand in Gobyn 2006, 10) Vooral de notabelen van Kisenso verwezen hier naar. Ze wijzen erop dat voordat de Belgische Technische Coöperatie aanwezig was in Kisenso, er een dynamiek van lokaal leiderschap bestond. Deze dynamiek is gebroken door de komst van de BTC. Nu BTC vertrekt achten ze het moment geschikt om deze dynamiek te herstellen. Ze verwijzen naar een soort van CLD die dit lokaal leiderschap opnieuw op zich kan nemen maar het zal nog tijd nodig hebben. *'D'abord il faut le temps pour qu'il n'y a plus de paternalism. Après les 'local leadership' vont se mettre debout'* (Faustin Verite Makengo op 26 maart 2009).

De notabelen verwachten dat een systeem van bijdrage kans heeft op slagen maar dat het nog niet meteen haalbaar is. Eerst moeten de traditionele gezagsstructuren opnieuw aan invloed winnen. Deze kunnen de organisatie van het systeem op zich nemen en de regels ervan bepalen.

We kunnen als conclusie stellen dat vooral de steun aan lokale NGO's en de CDD vooralsnog voor wat problemen zorgt. De BTC brengt de bestaande machtstructuren te weinig in rekening bij het

implementeren van de governance agenda. Dat is erg jammer wetende dat het juist de ongelijke machtsverhoudingen en entitlements zijn die aan de basis liggen van de armoede (Sen 1999).

Toch zijn het niet alleen de donoren die Kisenso van buitenaf beïnvloeden. Ook de actuele economische crisis die gestart is in Amerika weegt door tot in de kleine gemeentes van Afrika.

7.3 Potentiële macro-economische problemen

Het huidige economische klimaat is hoogst onzeker. Hoewel de armste landen geen deel hebben aan de crisis worden deze het zwaarst getroffen (Stiglitz 2009, 15 april)

De internationale financieel-economische crisis en de moeilijke situatie in het Oosten van het land hebben gevolgen voor de hele Democratische Republiek Congo. De Congolese regering is, als gevolg van deze problemen, verplicht haar macro-economische agenda te herbekijken. Een stijgende inflatie legt een grote druk op de overheidsuitgaven (Wereldbank 2009).

Men kan begrijpen dat dit doorweegt tot in de verarmde gemeenten waaronder Kisenso, waar de regering waarschijnlijk nog minder dan voordien, geneigd is om bepaalde sociale voorzieningen te installeren. Daar waar de overheid voorheen reeds tekort schoot, kan men verstaan dat de financieel-economische crisis deze tendens nog versterkt.

De stijgende inflatie brengt een daling van de koopkracht met zich mee, wat de bevolking nog armer maakt.

Een ander effect van de financiële crisis is de stijging van de busprijzen. Op 8 april bijvoorbeeld stegen de busprijzen als gevolg van de stijgende olieprijs (Bakumanya 2009, 21 april). Vele inwoners van Kisenso nemen echter dagelijks het openbaar vervoer omdat de economische activiteit in de eigen gemeente zeer gering is. De economische activiteit beperkt zich tot de lokale markt die op haar beurt voorzien wordt van producten uit het centrum van Kinshasa. Zéér veel inwoners van Kisenso zijn dus afhankelijk van het openbaar vervoer. Een stijging van de busprijzen is voor deze inwoners een grote hap uit hun al karige budget.

Een ander weliswaar beperkt gevolg is het volgende voorbeeld: de crisis van de autosector in het westen weegt ook door op Afrika. Er worden momenteel minder tweedehands wagens naar Afrika verscheept. Dat heeft op haar beurt gevolgen voor de gemeente Kisenso. De gemeente zelf is praktisch onbereikbaar met de auto, maar er wordt wel gestreden tegen bodemerrosie onder andere met oude autobanden die vandaag de dag moeilijker te vinden zijn.

Aangezien de effecten van de crisis op Kisenso nog niet onderzocht zijn moeten er geen voorbarige conclusies worden getrokken. Toch lijkt ook hier de academische omschrijving van governance relevant. Net zoals op lokaal niveau, hebben op globaal niveau de machtige actoren de touwtjes in handen en worden diegenen met minder ‘*entitlements*’ eerst de dupe.

Deze crisis kan mogelijk een negatief effect hebben op Kisenso.

In combinatie met een stopzetting van de ontwikkelingssteun van België, zal het project van maandelijkse bijdragen, op sociaal gebied moeilijk uit de startblokken vertrekken.

8. Conclusies

In deze haalbaarheidsstudie werd de vraag gesteld of de inwoners van Kisenso in staat zijn alleen te strijden tegen de bodemerosie en de overstromingen die de gemeente treffen. De studie is gebaseerd op een extensief framework van literatuur in combinatie met semigestructureerde interviews op het terrein. De resultaten tonen aan dat Kisenso in staat is om alleen tegen de erosies te strijden, ook zonder de hulp van PAIDECO.

Uit de analyse komt zeer duidelijk naar voor dat de staat niet de enige machtige actor is, maar wordt aangevuld en soms zelfs vervangen door andere legitieme actoren. Wil een systeem van maandelijkse bijdragen slagen, dan is er een goodwill nodig van deze machtige actoren. Zij hebben immers de macht en de skills om de bevolking te mobiliseren met betrekking tot dit onderwerp.

Het programma van PAIDECO heeft een heel belangrijke rol binnen de maatschappij in Kisenso. Enerzijds worden door de interventie van de BTC bepaalde lokale leiderschapsstructuren gebroken die na het vertrek van de BTC terug heropgebouwd moeten worden. Anderzijds zullen onvermijdelijk door de interventie van de BTC bepaalde, reeds machtige figuren nog aan macht winnen. Het verbeteren van de levensomstandigheden van de lokale bevolking zal op die wijze niet verbeteren. Integendeel zelfs, de interventie van PAIDECO kan de problemen die er in Kisenso zijn door haar optreden zelfs ongewild vergroten.

Verder is het ook zo dat een groot deel van de bevolking namelijk de TT (tout travaux), de leiders van de NGO's, de leden van de CCD een inkomen vergaart door PAIDECO. Zij zullen dit inkomen opnieuw verliezen wat een duurzame ontwikkeling van de gemeente niet bevordert. Nochtans is duurzaamheid één van de prioriteiten van het programma PAIDECO.

Er moet worden opgemerkt dat een agentschap als BTC door te interveniëren deel uit maakt van een socio-politieke realiteit. Het is onmogelijk voor een externe organisatie om rationeel, technische en mechanisch buiten de bestaande machtsverhoudingen op te treden als probleemoplossende entiteit.

Daarom is het van uiterst belang wanneer men intervenueert, rekening te houden met deze machtsverhoudingen.

9. Aanbevelingen

Deze studie is niet noodzakelijk een eindpunt. Het is de bedoeling dat het rapport kan gebruikt worden als begeleidende tekst voor PAIDECO. Maar evenzeer kan de studie geïntegreerd worden in andere gelijkaardige projecten van andere ontwikkelingsorganisaties.

Een eerste vaststelling is dat governance gaat over macht en autoriteit. Willen donoren duurzame programma's ontwikkelen, moeten ze machtstructuren incorporeren in hun governanceprogramma's. Uiteindelijk zullen externe interventies altijd vertaald worden naar een lokale omgeving. Een interventie moet bijgevolg in de socio-politieke context van een maatschappij worden geplaatst.

Daarom dat de rol van de lokale NGO's en van de CDD dient te worden herdacht. Op die manier kunnen **programma's** ontwikkeld worden **die ook voor de allerarmsten toegankelijk zijn**. Er wordt een psychologische en intellectuele insluiting van de bevolking vastgesteld bij het armste deel van de bevolking. Een **basisvorming** zal leiden tot meer ontwikkeling en een versterking en toename van mogelijkheden voor de allerarmsten.

Een tweede vaststelling is dat de rol van het bestuurlijk apparaat te vaak genegeerd wordt.

Wil men een doeltreffend ontwikkelingsprogramma dan mag men niet voorbij gaan aan de **rol van het bestuurlijk apparaat**.

Een belangrijke vaststelling is dat de chefs de quartier een grote wil en inzet toonden om tot de ontwikkeling van hun gemeente te komen. Hoewel de **wijken** niet in de wet van de decentralisering zijn opgenomen, is dit een niveau dat dient **versterkt** te worden vermits de chefs er zelf baat bij hebben een grote rol te spelen in de ontwikkeling van de gemeente. Een sterke chef de quartier verdient aanzien en respect bij zijn medeburgers en helpt zichzelf doordat hij uit de wijk afkomstig is. Daarnaast moet men de **nationale overheid gedetailleerd informeren** met betrekking tot hulpprogramma's zodat de overheid de hulp beter kan coördineren en inschrijven in zijn fiscale planning.

Een derde vaststelling is dat Kisenso helemaal ingesloten ligt. Zonder wegen kan de economie zich niet ontwikkelen. Er moeten absoluut meer **wegen worden aangelegd**. Dit van Kisenso naar de andere nabij gelegen gemeenten zodat er zich een minimum van industrie en landbouw kan ontwikkelen.

10. Referenties

Bakumanya, M. (2008) Congo-Kinshasa: hausse des prix du carburant-Les effets pervers de la crise financière. *Le potentiel*. Geraadpleegd op 21 april 2009 op: <http://fr.allafrica.com/stories/200904080436.html>.

Booth, D. & Fritz, V. (2008) *Good governance, aid modalities and poverty reduction: linkages to the millennium development goals and implications for Irish aid*. Advisory Board for Irish aid. Geraadpleegd op 21 april 2009 op: <http://www.odi.org.uk/resources/download/1524.pdf>

Belgische Technische Coöperatie (2009). RDC appui aux initiatives de développement des communes de kimbanseke et Kisenso. Geraadpleegd op 15 april 2009 op: http://www.btctb.org/doc/UPL_200903241206184264.pdf .

Belgische Technische Coöperatie. Programme d'appui aux initiatives de développement des communes de Kisenso et Kimbanseke dans la ville de Kinshasa. Document technique et financier (DTF): RDC 05 045 01.

Bierschenk, T. & de Sardan, O.J.P (1998) *Les pouvoirs au village: le Bénin rural entre démocratisation et décentralisation*, Paris: Khartala.

Dasgupta, A. & Beard, V. (2007) Community driven development, collective action and elite capture in Indonesia. *Development and change*, 38(2): 229-249. Oxford: Blackwell Publishing.

De Boeck, F. & Plissart, M. (2004) *Kinshasa tales of the invisible city*. Gent: Ludion.

De Herdt, T., Bastiaensen, J. & D'Exelle, B. (2004) *Towards a local socio-institutional analysis of anti-poverty interventions: a critical review of methods and researchers*. Antwerpen: Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -Beheer.

De Sardan, O.J.P. (2003) *L'enquête socio-anthropologique de terrain: synthèse méthodologique et recommandations à usage des étudiants*. LASDEL. Laboratoire d'études et recherches sur les dynamiques sociales et le développement local. Benin, Parakou.

Englebert, P. (2003) *Why Congo persists: sovereignty, globalization and the violent reproduction of a weak state*. Working paper number 95. Claremont: Pomono College.

Giovannoni, M., Trefon, T., Kasongo, J.B. & Mwena, C. (2004) Acting on behalf (and in spite) of the state: NGO's and civil society associations in Kinshasa. In T. Trefon (ed.), *Reinventing order in the Congo. How people respond to state failure in Kinshasa* (99-116). Kampala: Fountain Publishers.

Gobyn, W. (2006) Governance in post-conflict settings. Conflict research group. Geraadpleegd op 15 Oktober 2009 op:
http://www.psw.ugent.be/crg/publications/working%20paper/workingpaper_winnegobyn.pdf.

Greif, A. (2006) *Institutions and the path to the modern economy. Lessons from medieval trade*. New York: Cambridge University Press.

International Crisis Group (2006) *Escaping the conflict trap: promoting good governance in the Congo*. Africa report number 114 – 20 July 2006.

Kabuta, N.S. (2008) Wat is armoede? Powerpoint. Geraadpleegd op 13 april 2009 op:
[http://www.kasala.ugent.be/index.php?id=247&type=file#257,1,Wat is armoede ?](http://www.kasala.ugent.be/index.php?id=247&type=file#257,1,Wat%20is%20armoede%20?)

Lund, C. (2006) Twilight institutions: public authority and local politics in Africa. *Development and change*, 37 (4) 685-704. Oxford: Blackwell Publishing.

Maractho, M.M.A & Trefon, T. (2004) The tap is on strike: water distribution and supply strategies. In T. Trefon (ed.), *Reinventing order in the Congo. How people respond to state failure in Kinshasa* (33-47). Kampala: Fountain Publishers.

Marysse, S. & De Herdt, T. (2006) *Messurer l'impact du Fonds Social Urbain. Analyse compare de l'évolution socio-economique des communes de Kisenso et de Kimbanseke de 2002 à 2005*. Document de travail. Antwerpen: Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en –Beheer.

Marysse, S. & Palmans, E. (2003) *Local agenda 21 and poverty*. Discussionpaper. Antwerpen: Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -Beheer.

Migdal, J.S. (2001) *State in society. Studying how states and societies transform and constitute another*. Cambridge: CUP.

Mosse, D. (2004) Is good policy unimplementable? Reflections on the ethnography of aid policy and practice. *Development and Change*, 35 (4) 639-671. Oxford: Blackwell Publishing.

Mumengi, D. (2006) *Sortir de la pauvreté. La révolution du bon sens au Congo*. Parijs: L'Harmattan.

Nzeza, A.B. (2004) The Kinshasa bargain. In T. Trefon (ed.), *Reinventing order in the Congo. How people respond to state failure in Kinshasa* (20-33). Kampala: Fountain Publishers.

Nzuzi, F. L. (2008) Kinshasa: ville et environnement. Parijs: L'Harmattan.

Persyn, P. & Ladrière, F. (2004) The miracle of life in Kinshasa: new approaches to public health. In T. Trefon (ed.), *Reinventing order in the Congo. How people respond to state failure in Kinshasa* (65-82). Kampala: Fountain Publishers.

PNUD (2008) *Restauration de la paix et reconstruction*. Rapport National sur le Développement humain 2008. Kinshasa: programme des Nations Unies pour le Développement.

Rackley, E.B. (2006) Democratic republic of the Congo: undoing government by predation. *Disasters*, 30 (4). Oxford: Blackwell Publishing.

Semeki, B. (2009) *L'impact social de la lutte anti-érosive dans la commune urbano-rurale de Kisenso: quartiers Amba et Kumbu*. Rapport d'évaluation pratique (intern document PAIDECO KIN)

Sen, A. (1999) *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.

Stiglitz, J. (2009) Developing countries and the global crisis. *Project Syndicate*. Geraadpleegd op 1 mei 2009 op: <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz111>.

Uyttendaele, B. & Lambrecht, S. (2008) Rapport d'évaluation à mi-parcours. Paideco Kinsahasa. ACE Europe. RDC 05 045 01. Belgische Technische Coöperatie.

Trefon, T. (ed) (2004). *Reinventing order in the Congo. How people respond to state failure in Kinshasa*. Londen: fountain publishers.

Van der Riet, M. & Boettiger, M. (2009) Shifting research dynamics: addressing power and maximising participation through participatory research techniques in participatory research. *South African journal of psychology*, 39(1), 1-18.

Wereldbank (2009) *Revue de la portefeuille de la Banque mondiale en RDC. Note préparatoire a la session: comment gerer le portefeuille pour repondre au mieux a la crise financiere*. Niet-gepubliceerde nota.

11. Appendix

A1. Entretien individuels et en groups

- 1) Quel est selon vous l'impact de la lutte anti-érosive?
- 2) Qui a une idée pour travailler ensemble pour lutter contre les erosions si la PAIDECO n'est plus là?
- 3) Quel doit être le role de la commune pour nous aider et nous accompagner concernant la lutte?
- 4) Pouvons-nous nous organiser et nous mobiliser au niveau des habitants d'une meme rue ou autour d'un meme ravin pour lutter contre les erosions?
- 5) Combien peut-on payer un cantonnier?
- 6) S'il y a un système de cotisation, qui doit gérer l'argent?
- 7) Pour avoir un système de cotisation, qui doit gérer l'argent?
- 8) Que faire avec les gens qui ne veulent pas payer?
- 9) Comment voulez-vous controller les cantonniers?
- 10) Les habitants peuvent-il cotiser par semaine ou par moi et combine?
- 11) Quel sont vos ambitions personnelle pour cotiser?

A2. Entretien individuels pour 4 quartiers: Amba, Kumbu, Ngomba et 17

QUESTIONS	NOMBRE DE PERSONNES	TYPES DE REPOSES	NOMBRE DE VOIX	POURCENTAGE VOIX
1. Quel est selon vous l'impact de la lutte anti-érosive ?	60	Positif	60	100%
2. Qui a une idée pour travailler ensemble pour lutter contre les érosions si le PAIDECO n'est plus là	60	Cotisation Salongo Cotisation + salongo Autre réponses Pas de réponse	38 9 6 2 5	63.33% 15% 10% 3.33% 8.33%
3. Quel doit être le rôle de la commune pour nous accompagner concernant la lutte ?	60	Suivi et contrôle Contrôle + matériels Matériels Mobiliser les gens Pas de rôle Pas de réponse	18 2 15 1 15 9	30% 3.33% 25% 1.66% 25% 15%

4. Pouvons-nous nous organiser et nous mobiliser au niveau des habitants d'une même rue ou autour d'un même ravin pour lutter contre les érosions ?	60	Oui	26	43%
		Oui au niveau de la rue	21	35%
		Oui au niveau de l'érosion	5	8%
		Oui au niveau du quartier	5	8%
		Oui au niveau de la commune	3	5%
		Non	2	3%
5. Combien peut-on payer un cantonnier ?	60	50\$	31	51,7%
		60 – 100\$	22	36,7%
		100- 200\$	1	7%
		Pas de réponse	6	10%
6. S'il y a un système de cotisation efficace qui doit gérer l'argent ?	60	Election du gérant	13	22%
		ONG	5	8%
		Eglise Catholique	25	42%
		Banque	8	13%
		Chef du quartier	6	10%
		Pas de réponses	3	5%
7. pour avoir un système de cotisation efficace, comment cela doit être organiser ?	60	Sensibilisation	37	62%
		Réunion	6	10%
		Carnet	2	3%
		Volonté	3	5%
		Organisation	4	7%
		Pas de réponses	8	13%

8. Que faire avec les gens qui ne veulent pas payer	60	Les obliger/ punir/presser	21	35%
		Volonté de chacun/ les écarter	24	40%
		Sensibiliser	6	10%
		Punir par dieu	1	1.67%
		Pas de réponses	8	13.3%
9. Comment voulez vous contrôler les cantonniers ?	60	il faut un comité de suivi	20	33,3%
		par des visites sur terrain	26	43,3%
		par la présence	2	3,3%
		pas de réponses	12	20%
10. Les habitants peuvent- ils cotiser par semaines ou par mois et combien ?	60	Refus	5	8,3%
]100 - 400]	7	11,7%
		500	26	43,3%
		1000	10	17%
]2000 – 16000]	4	6,67%
		Seulement payer un natura	4	6,67%
		Pas de réponse	4	6,67%
11. Quels sont vos ambitions personnelles pour cotiser ?	60	Développement +		
		desenclavement	32	53%
		Aide à la population	6	10%
		Pas de réponse	22	37%

(Semeki & Smets 2009)

A3. Les entretiens en groupes, amont et aval pour quartier: AMBA,KUMBU, NGOMBA et 17 MAI

QUESTIONS	NOMBRE DES PARTICIPANTS	NOMBRE DE REpondANTS	TYPES DE REponses	NOMBRE DE VOIX	POURCENTAGE
1. Quel est selon vous l'impact de la lutte anti-érosive ?	130	24	Positif Négatif	23 (sauf qualité de sac) 1	96% 4%
2. Qui a une idée pour travailler ensemble pour lutter contre les érosions si le PAIDECO n'est pas là	130	17	Continuer avec cotisation Continuer avec apport matériels	10 7	59% 41%
3. Quel doit être le rôle de la commune pour nous accompagner concernant la lutte ?	130	15	Contrôle + suivi + Sécurité Cantonnage (aide) Pas de commune	10 1 4	67% 7% 26%

4. Pouvons-nous nous organiser et nous mobiliser au niveau des habitants d'une même rue ou autour d'un même ravin pour lutter contre les érosions ?	130	24	Oui avec sensibilisation	21	88%
			Oui avec ONG	1	4,2%
			Oui avec quartier	1	4,2%
			Non	1	4,2%
5. Combien peut –on payer un cantonnier ?	130	130	50\$	112	86%
			70\$	12	9%
			20\$	3	2%
			Non	3	2%
6. S'il y a un système de cotisation efficace qui doit gérer l'argent ?	130	73	Comité de gestion	1	1,4%
			CLD	1	1,4%
			Eglise catholique	45	62%
			Banque	25	34%
			Groupement	1	1,4%

7. pour avoir un système de cotisation efficace, comment sa doit être organiser ?	130	63	Sensibilisation porte à porte Réunion chaque semaine	46 17	73% 27%
8. Que faire avec les gens qui ne veulent pas payer	130	10	Obligation Sensibilisation Sanction Ecartement	1 6 1 2	10% 60% 10% 20%
9. Comment voulez vous contrôler les cantonniers ?	130	29	Création d'un comité de suivi, visite et contrôle de terrain	6 21 2	21% 72% 7%
10. Les habitants peuvent- ils cotiser par semaines ou par mois et combien ?	130	69	100 à 300 500 à 1000 2000	4 63 2	6% 91% 3%

11. Quels sont vos ambitions personnelles pour cotiser ?	130	23	Développement	16	70%
			Autoprise en charge	4	17%
			Pérennisation	3	13%
12. Comment le système de cotisation peut être efficace ?	130	18	Sensibilisation	18	100%
13. Comment les gens peuvent participer eux-mêmes	130	10	Par rapport aux travaux de terrain	6	60%
			Prise de conscience	4	40%

(Semeki 2009)

A4. Enkele foto's

Zandzakjes die reeds na enkele maanden gescheurd zijn en hun functie verliezen.

Net aangelegde zandzakjes om het water tegen te houden

Een efficiënt middel om de erosie te stabiliseren, maar niet van duurzame aard.

Een erosie in de wijk Amba waar men niets aan doet.

Een waterbassin. Dit is een manier om zelf actie te ondernemen tegen overtollig water.

12. Afkortingen

BTC: Belgische Technische Coöperatie

CCD: Comité communal de développement.

CDR: Community driven reconstruction

CLD: Comité locale de développement

DRC: Democratische Republiek Congo

FSU: Fond Social Urbain

LAE: Lutte anti erosive

NGO: Niet gouvernementele organisatie

PAIDECO KIN:Programme d'appui aux initiatives de développement communautaire Kinshasa

RRA: Rapid Rural Appraisal

TT: Tous travaux

*Ik beseef nu heel meer dan ooit dat het niet alleen het doel is dat telt maar ook de weg.
Bedankt aan de vele mensen die mij gesteund hebben bij de soms wat vermoeiende klim.*